

yttersta tingen och alla andra viktiga teman inom teologins område betyder i vår tid. Frågan om kyrkan är med andra ord oskiljaktligt förenad med frågan om Gud, men eftersom den kristna tron på Gud är tro på en Gud som tagit gestalt bland människor är frågan inte en abstrakt och

tidlös fråga, utan en fråga som måste ställas på nytt i varje tid och i varje konkret situation. Kyrkan är inte identisk med Guds rike, och därför är hennes lott att ständigt vandra fram och tillbaka mellan frågan om vilka vi är nu, och frågan om vilka vi vill vara.

Summary

In this article I try to assess the fundamental ecclesiology of the Church of Sweden in the context of the Church's recent separation from the Swedish state and the development of Sweden from a once relatively homogeneous nation to an increasingly multicultural nation. In the first part, I suggest that the theological understanding of the Church's own identity is characterized by its Lutheran heritage and its wish to be a «people's church» [«folkkyrka»]. A short description follows of one of the leading theologians, Einar Billing, behind the «people's church»-theology. In the second part I develop the relationship between passivity and activity with a focus on the question of the human being's relation to receiving God's grace. I argue against the tendency in Lutheran theology to see human beings in relation to God as solely passive in favor of a dialectic relationship between passivity and activity. In the third part I question the rhetoric in the «people's church»-theology with its tendency to describe itself as «open» and suggesting that other churches are more «narrow» or «intolerant». The risk of this rhetoric is that the «people's church»-theology becomes either trivial or authoritarian. In the fourth part, against the «people's church»-theology I am arguing that the condition of the possibility to speak of an offer of grace from God is that grace actually has been received by human beings, and it is therefore an illusion to speak of this offer without speaking of the community where it has been received. Lastly, I try to develop Dietrich Bonhoeffer's image of the «polyphonic life» as a way of understanding the relationship between passivity and activity, and what this could mean for the future theological identity of the Church of Sweden.

Respons till Ola Sigurdson

Teologi som dialog och monolog

CATHARINA STENQVIST

Ola Sigurdson har skrivit en tankeväckande uppsats om problem knutna till Svenska kyrkans identitet. Sigurdson skriver inledningsvis att Svenska kyrkan står inför en revolution vad gäller sin självförståelse. Revolutionen har sina rötter i att kyrkan skiljs från staten den 31 decem-

ber 1999. Detta innebär bl.a. att Svenska kyrkan inte längre representerar den officiella religionen i Sverige utan kommer att bli en bland flera kristna kyrkor i Sverige. Kyrkan förändras från statskyrka till trossamfund. Denna förändring framkallar frågor kring identitet.

Identitet

Ola Sigurdson bygger upp sitt resonemang väl. Två historiska omständigheter lyfts fram som haft identitetsskapande karaktär för Svenska kyrkan. För det första lutherdomen och för det andra Einar Billings folkkyrkotanke.

Ola väljer att ta fasta på frågor kring nåd och folkkyrka vilket om inte annat tydligt uttrycker hans egen lutherska identitet. Det föranleder mig att ställa en fråga som jag för övrigt ofta funderar över: är kyrkans teologi något annat än teologi över huvud taget? Och hur ser i Olas fall kopplingen ut mellan evangelium, kyrka och teologi? Borde inte kyrkans fundament vara evangeliet och finner vi inte där fyra centrala grunder vad gäller tro på Kristus: inkarnation, dop, nattvard och uppståndelse? (Mot slutet av sin uppsats berör Ola nattvarden till vilken jag återkommer längre fram). Dessa trosutsagor från vilka teologin utgår berör Ola knappast alls. Min undran gäller därför: i vilken mån spelar evangeliet en roll i kyrkans identitet?

Med «identitet» menar Ola kyrkans självförståelse, åtminstone så som jag läser hans inledningsord. Frågan om identitet diskuteras uppsatsen igenom, men med det något negativa resultatet att Ola egentligen inte vill fastna i identitetsfrågan. Här finns en oklarhet. Först en emfas på frågan om vilka vi är nu, därefter ett slags postmodernt upphävande av identitetsfrågan. Ola menar att vi istället, fortsättningsvis och på nytt i varje tid, bör ställa frågor kring vad viktiga teologiska temata betyder i vår tid. Här ligger ett problem fördolt. En förutsättning för att förstå kristen tro och teologi i vår tid är att en given betydelse föreligger vilken tänkes framträda och uppenbaras givet en samtida kontext som hjälper till att göra den första kontexten begriplig och tillgänglig. I detta sätt att uppfatta förståelse blir den rimliga följderna att förståelse då och nu sammanfaller. Kärnan är densamma och kontextens betydelse är huvudsakligen av pedagogisk art. Men så som jag läser Ola tycks han snarare mena att ingen given betydelse föreligger, det finns ingen första betydelse. Ur den tanken följer dock en kanske oönskad konsekvens att varje tids förståelse är legitim. Givet detta synsätt saknas en måttstock gentemot vilken en förståelse kan bedömas. Vad kristen tro är blir då mest en

fråga om samtidsförståelse. Att det förmodligen är denna senare betydelsen som faktiskt föresvävar Ola framgår om inte annat i samband med hans ord nattvarden. Han skriver: «att stå i en rad av ändlösa improviserade variationer på ett och samma tema som inte är givet före improvisationerna, utan snarare i, med och under». Vad nattvarden «är» låter sig blott begripas i improvisationerna. Det finns ingen utgångspunkt eller första princip gentemot vilken varje improvisation kan mätas. Verkligheten består i improvisation och handling. Om så är fallet, hur är det då möjligt att «veta» hur evangeliet eller nattvarden rätt ska tydas i vår tid? Det problem jag menar döljer sig i Olas resonemang kan också formuleras på följande vis: å ena sidan hävdas en given sanning, å andra sidan behandlas denna «sanning» som om den vore en konstruktion.

Nåd

Därefter övergår Ola till frågor kring Guds nåd. Ofta läggs en alltför stor betoning på människans passivitet i samband med nådens mottagande, skriver Ola. Istället vill han hävda att «det tillhör människans essens att vara både passiv och aktiv, också i förhållande till Gud.» Jag ställer mig undrande till uppfattningen om människans essens och vad som avses? Vill Ola hävda en skapelsegiven mänsklig natur? Hur stämmer det i så fall överens med den begrepps-upplösning som indirekt följer av den teologiska syn han representerar? Likaså undrar jag hur en människas aktivitet och respons visavi Gud kan föreställas och gestaltas? Hur och i vilken mening kan en människa uppfattas stå i relation till något som är visavi henne själv helt annorlunda? När Ola skriver att människors mottagande av nåden är ändlösa improviserade variationer på ett givet tema, undrar jag över vad «tema» står för i förhållande till nåden?

Olas tankar om nåd är viktiga men något oklara. I nådebegreppet ligger, så som jag lärt, ett slags suveränitet från Guds sida som varken har med passivitet eller aktivitet från människans sida att göra. Människan är på ett sätt helt ointressant. Gud handlar, punkt och slut. Inte heller uppfattar jag att nåden måste mottagas för att realiseras. Den är realiserad i det utgivande

som är dess särmärke. Jag själv t ex, kan ju vilja ge en gåva även om ingen vill ta emot den. Gåvan bär jag fram och lägger utanför min älskades dörr. Om den andre reagerar med ointresse eller intresse råder jag inte över.

Den andre

Ola framför uppfattningen om människan som «den andre» eller som «det annorlunda». Hur kan en mänsklig relation se ut som ser sin motpart som «de eller det som är annorlunda», frågar jag mig? Ola skriver vidare: «kan den (kyrkan) förhoppningsvis undgå frestelsen att vara kyrka för sin egen skull och i stället bli kyrka för andra, utan att objektifiera och reducera dessa andra till något känt och hemtamt.» Jag förstår den goda intentionen bakom dessa ord. Kyrkan har varit och är fortfarande paternalistisk och det är något Ola vill komma ifrån. Jag med. Det är för övrigt just denna paternalism som har medfört att så få människor känner sig hemma i kyrkan. Ute i det dagliga livet är människan självständig och litar på sitt eget omdöme. Så träder hon innanför kyrkans portar och vips reduceras hon till en måltavla för biskopars och prästers mer eller mindre djupsinniga reflektioner över hur hon bör vara och antydningar om att hennes egna uppfattningar är av intet värde. Ja, på den punkten är det lätt att vara överens. Men jag menar att man bör gå ännu längre och ifrågasätta kyrklig hierarki och ämbets-teologi över huvud taget som något som inte alls borde ha med kyrkans identitet att göra. Än mindre har det med evangeliernas Jesus att göra.

Olas ord om att inte reducera andra till något känt och hemtamt är med all säkerhet välvilligt avsedda. Men frågan är om effekten av en sådan attityd till människor är önskvärd? Är det önskvärt att människor ska vara okända? Hur kan jag veta något om det okända? Växer inte ur denna tanke om det okända ett nytt slags missionsiver? Kyrkan ska vara till för andra, skriver Ola. Ska den inte vara till för alla? Är inte kyrkan öppen? Ola vill att kyrkan ska kännetecknas av generositet och inte av kravlös gemenskap. Men återigen, hur ser den hållning ut som är generös och samtidigt ställer krav? Kan inte en sådan tanke utveckla ännu en variant av paternalism? Om jag

ger ett barn mängder med godis men samtidigt kräver gott uppförande är det gott och väl med tanke på uppfostran. Men att behandla vuxna människor på det viset duger inte. Och vad är kravet? Är det nödvändigt att tro på ett visst sätt för att få vara med?

Att vara generös betecknar en psykisk och social hållning. Men om en lära är generös men samtidigt menar sig besitta sanning, vad innebär «generositet» då mer än som en övertalande hållning?

Principiella överväganden

Enligt mitt sätt att se innebär teologi alltid en av människan skapad modell eller bild av ett visst slags verklighetsuppfattning. Och givet denna modell framträder vissa uppfattningar och «läror» om Gud och människans gudsförhållande. Det är en sak. Men det steg som Ola tar när han gör sin teologi är att han hamnar utanför modellen och säger sig *veta* det som blott kan *tros*. Detta blir framförallt tydligt när Ola utvecklar sin syn på nattvarden. Texten är här deskriptiv i sina ordval som om det som sägs om nattvarden vore bokstavligen sant när det ju i själva verket handlar om trosuppfattningar.

Sigurdsons framställning är m.a.o. såväl deskriptiv som normativ. Den här kombinationen mellan beskrivning och värdering är alltid svår att komma till tals med. Den har å ena sidan karaktär av att öppna för en dialog, men är å andra sidan normativ och liknar en monolog. Denna oklarhet är, skulle jag vilja påstå, vanlig just när man uttalar sig i trosfrågor. Trosfrågor upplevs som laddade och samtidigt ställs ett vetenskapligt krav på saklighet.

Någon egentlig möjlighet till kritik och dialog öppnas ej med det sätt som Ola framställer sin uppfattning. Den enda möjliga dialogen (om det nu är en dialog) är att predikan ställs mot predikan. Varje uppfattning framstår som ett internt system giltigt inom sina egna ramar. Ett språkspel bland andra språkspel.

